

SUOMEN KASVATUSHISTORIAN HARRASTUKSEN JA
TUTKIMUKSEN ELVYTTÄMINEN.

*Suomen Kouluhistoriallisen Seuran esimiehen, professori
Aukusti Salon, avajaispuhe Seuran vuosikokouksessa 30. 3. 1950.*

Vuosikokouksen arv. Osanottajat!

Viime helmik. 4. p:nä tuli kuluneeksi 15 vuotta siitä, kun Suomen Kouluhistoriallisen Seuran perustamiskokous pidettiin. Tämäkin Seura sai alkunsa muutamien asianharrastajien intoimielisyyden virikkeestä, kuten on ollut laita niin monen moinen kulttuurielämän aloitteiden.

Seuramme aatteelliset alkujuuret ulottuvat oikeastaan jo vuoteen 1904, jolloin tehtiin ensimmäinen aloite koulumuseon aikaansaamiseksi maahan. Myöhemmin tätä aatetta eteenpäin viemään syntyi erityinen Koulumuseoyhdistys, joka kuitenkin lakkasi 1933, ja Suomen Kouluhistoriallinen Seura sai perinnökseen mainitun yhdistyksen keräämän materiaalin ja tehtävän. Niinpä Seuran ensimmäisessä vuosikirjassakin kiinnitetään varsinaisesti huomiota tähän Seuran toiminnan puoleen: vanhempien koulukirjojen, opetusvälineiden, koulukaluston yms. koulumuseoaineiston keräämisen tarpeellisuuteen. Ja aina edelleenkin tämä tehtävä on kuulunut, usein ehkä liian yksipuolisestikin tähdennettynä, Seuran harrastuksiin. Materiaalia onkin jo kertynyt, mutta varojen puute on estänyt järjestämästä sitä aineskokoelmasta koulumuseoksi. Toivomme kuitenkin, että voisimme myös tämän Seuramme ensi aikojen innoituksen kohteen saada toteutetuksi.

Tällä kerralla pyydän kuitenkin arv. Läsnaolijoiden huomiota kohdistaa erityisesti Seuran ohjelman toiseen puoleen: Suomen kouluhistoriallisen tai laajemmin sanoen Suomen kasvatustehistoriallisen harrastuksen ja tutkimuksen elvyttämiseen.

Vuosikymmenien varrella meillä on jo syntynyt lukuisien asianharrastajien toimesta joukko maamme kasvatustehistoriaa valaisevia suurempia ja pienempiä tutkielmia ja lähdejulkaisuja. Iloksemme voimme tällä kertaa erityisesti todeta, että oppikoulumme historia on saanut kokonaisuutensa tri J. T. Hanhon uutteran ja pitkäaikaisen työn tuloksena. Odotamme vain mielenkiinnolla hänen suuren tutkimuksensa "Suomen oppikoululaitoksen historian" v. 1947 ilmestyneeseen I osaan jatkoksi sen II osaa. Yhtä suuri ilon aihe on kasvatustehäelle ollut tri Aimo Halilan niin ikään intensiivistä työtä vaatinut "Suomen kansakoululaitoksen historia", jonka kaksi ensimmäistä osaa ilmestyi viime vuonna ja toiset kaksi osaa ovat luvassa tämän vuoden alussa.

Mutta työmaata on edessämme yllin kyllin. Täytyy myöntää, että oman maamme kasvatustehistoriaa on vielä suhteellisen vähän valotettu verrattuna moniin muihin maihin, esim. naapurimaahamme Ruotsiin. Meillähän on mahdollista valmistua opettajatoimeenkin tuntematta sanottavasti omien kasvatustehälojemme menneisyyttä. Kun tulevaisuus kansojen ja niiden instituutioiden elämässä rakentuu aina menneisyyden tuntemuksen pohjalle, mikäli rakennustyötä ei tahdota tehdä häällyvästi ja satunnaisesti, niin täytyy kasvatustehälojemme kehittämisen kannalta asiaa ajatellen toivoa tässä suhteessa perusteellista muutosta.

Kasvatustehälojen historian liian heikko harrastus johtunee osaksi myös siitä, että kasvatustehälojat eivät katso menneillä asioilla enää olevan itselleen sitä käytännöllistä arvoa, mikä heidän mielestään on nykyajan tulvillaan olevilla uusilla pedagogisilla aatteilla. Mutta kasvatustehälojen historia muodostaa koko pedagogiikan sen pääosan, jota sanomme historialliseksi pedagogiikaksi. Kasvatustehälojalle tämän tunteminen on yhtä tarpeel-

lista kuin perehtyminen pedagogiikan muihinkin puoliin. Historiallinen elämä käsittää sarjan alituisia muutoksia ja niiden aiheuttajia. Kun näiden muutosten kesken todetaan jatkuvuutta, puhumme historiallisesta kehityksestä. Tähän alituisien muutosten virtaan kiertyy myös kasvatuksen lakkaamaton kehitys. Jos kasvattaja elää yksinomaan nykyhetken kasvatuksen maailmassa, olosuhteiden läheisyys ja hänen oman kokemuspäiriinsä ahtaus tekevät hänet liian lyhytnäköiseksi, subjektiivisen yksipuoliseksi ja saattaa hänet toimimaan liian lyhyellä tähtämellä, jopa tekemään enemmän tai vähemmän raskaita hairahduksia.

Menneisyyden positiiviset tai negatiiviset kokemukset, onnistumiset tai erehdykset ovat kasvatuksen alueella nykyisyyden oppimistareita jokaiselle kasvattajalle ja pedagogille. Kasvatuksen historialla on hänelle muutenkin jotakin syvällistä sanottavanaan. Se opettaa häntä näkemään itsensä oikeissa mittasuhteissa, saattaa häntä ymmärtämään kasvatusta paremmin ja perusteellisemmin, avartaa häntä arvioimaan kasvatuksen ongelmia useilta näkökannoilta ja entistä objektiivisemmin. Kasvatuksen historiasta kasvattaja saa aina henkistä tukea, joko kehoittavaa tai varoittavaa.

On sen vuoksi toivottavaa, että Suomen Kouluhistoriallinen Seura saattaisi toimintaansa kehittää siihen suuntaan, että se voisi olla maamme kasvatushistoriallisen harrastuksen ja tutkimuksen keskittävänä, innoittavana ja tukea antavana elementinä. Ehkä tällä hetkellä vielä esitän liian kaukaisia toiveita, kun kohdistan huomiota Seuran kirjallisen julkaisu-toiminnan laajentamiseen. Näkisin tässä suhteessa edessämme kolme linjaa:

- 1) Vuosikirjaa "Koulu ja menneisyys", josta tänä vuonna ilmestyy jo VIII osa, on tietenkin jatkettava sellaisenaan suppeiden tutkielmien ja Seuran tiedoitusten julkaisuna.
- 2) "Suomen Kouluhistoriallisen Seuran julkaisuja" (jonkinlainen "Acta paedagogica Fenniae"), joka sisältäisi laajempia kasvatushistoriallisia monografioita, olisi

uusi, perustettava sarja. Tähän sarjaan Seura voisi ottaa esim. yliopistollisia väitöskirjoja, joiden painatusavustukseen se saattaisi koettaa hankkia varoja.

3) ”Suomen kasvatushistoriallinen arkisto” (”Documenta paedagogica Fenniae”), joka kasvatushistoriallisia lähteitä käsittävänä julkaisusarjana kuuluisi luonnostaan tällaisen seuran työalaaan, olisi niin ikään uusi ja perustamistaan odottava.

Eräänä suurena ja vastaisen kasvatushistoriamme tutkijoille ensiarvoisena pitäisin Suomen kasvatushistoriallisen kirjallisuuden lähdeluettelon aikaansaamista ja julkaisemista. Lähinnä tämä sisältäisi 1) dokumenttien luettelon, 2) kasvatushistorialliset yleisteokset, 3) paikalliset kouluhistorialliset julkaisut, 4) kasvatus- ja opetusopilliset julkaisut, 5) oppikirjat aineittain sekä 6) huomattavimpien opettajien ja pedagogien biografiat.

Kun Helsingin va. opettajakorkeakoulun Herra Rehtori on minua tässä tilaisuudessa pyytänyt kiinnittämään huomiota erityisesti kansankasvatuksen historian aiheisiin, jotta valmistuvat opettajat jatkaessaan opintojaan ja syventyessään elämäntehtäväänsä saisivat siten jonkinlaista ohjausta ja virikettä, täytän hänen pyyntönsä sangen mielelläni jo siitäkin syystä, että Seuramme on saanut kokouspaikakseen huoneiston, jota käytetään myös mainitun korkeakoulun tarkoituksiin ja mistä olemme suuresti kiitollisia, mutta vielä enemmänkin yhtyen Herra Rehtorin perusteluihin, siis siinä hartaassa toivossa, että nuoret kansanopettajat innostuisivat syventymään oman työkenttäräsä menneisyyteenkin. Kouluhistorialliset aiheet tarjoavat yllin kyllin tehtäviä sekä seminaariesitelmiä ja laudaturkirjoituksia että yliopistollisia väitöskirjojakin varten taikka pelkästään omaksi mieliharrastukseksi ja tutkijaninnoituksen tyydyttämiseksi. Ken tällaisia tehtäviä aikoo ryhtyä käsittelemään, voi aina luottaa siihen, että hän arkailematta voi kääntyä Seuran tai sen jäsenten puoleen ohjeita työtään varten saadakseen.

Rajoitun siis tällä kertaa mainitsemaan vain kasvatushistoriallisen tutkimuksemme laajasta työkentästä muutamia esimerkkejä kansankasvatuksen historian alalta.

1) Kun v. 1916 vietettiin nykyaikaisen kansakoululaitoksemme 50-vuotisjuhlaa, ryhtyi sitä varten asianharrastajista muodostunut komitea hyvissä ajoin keräämään kansakoulun historian aineksia ja kinnitti tällöi erityistä huomiota pitäjien ja kaupunkien kansanopetushistorioiden aikaansaamiseen. Näitä historioita onkin sen jälkeen julkaistu aina viime aikoihin saakka, niin että niitä nyt jo on olemassa useita kymmeniä. Tässä on käytännölliselle kansakoulunopettajalle hyvin kiitollinen tutkielman aihe omasta kunnastaan, mikäli siitä ei vielä ole mainitunlaista julkaisua olemassa. Kitollinen se on senkin vuoksi, että aineiston saanti paikallisissa oloissa on verraten helppoa. Koulujen, kirkon ja kunnan arkistot sisältävät pääasiallisen lähdeaineiston.

Varsin useat näistä kouluhistoriikeista nojautuvat ainoastaan tähän arkistomateriaaliin. Sen perusteella niistä on syntynyt vain kertomuksia, jotka jo sellaisinaan ovat vastaiselle tutkijalle lähteinä, mikäli tiedot on niihin huolella otettu. Mutta kouluhistorialliselta tutkielmalta on vaadittava enempiä. Yksityisen pitäjänkin kansanopetuksen historiaa on tarkkailtava kunkin ajan yleisen muun kehityksen taustaa vasten. Kiinnitän myös huomiota siihen, että äskenmainitut arkistolähteetkään eivät ole riittäviä. Nyt kysymyksessä olevaan tarkoitukseen ei ole tähän asti käytetty Valtionarkistossa olevia laajoja Uno Cygnæuksen kokoelmia. Mitään hänen aikansa kansanopetusta käsittelevää kysymystä ei voida riittävästi valaista ilman tätä arvokasta materiaalia. Niin ikään pitäjien kansanopetuksen historioiden kirjoittajien olisi käytettävä myös tuomiokapitulien ja maakunta-arkistojenkin sekä kouluhallituksen arkiston (vanhempaa ainesta siirretty Valtionarkistoon) kätköissä olevaa lähdeaineistoa.

2) Yleistenen kansakoulukokoustemme historia tarjoaa tutkijalle kiitollisen tehtävän. Lähdeaineistona sii-

hen ovat mainittujen kokousten painetut pöytäkirjat, sanomalehdet, kouluhallituksen arkisto ja tietenkin mainitut Cygnæuksen kokoelmat sekä muuallakin säilytetyt Cygnæuksen kirjeet.

3) 1870-luvulta alkaen ryhdyttiin Cygnæuksen aloitteesta pitämään myös paikallisia opettaja kokouksia. Niiden vaiheiden selvittely olisi mielenkiintoinen ja tärkeä tehtävä. Aineistoa siihen on saatavissa etenkin sanomalehdistä ja kansakoulupedagogisista aikakauslehdistä.

4) Kansakoulun jonkin oppiaineen ja sen oppikirjojen kehitys tarjoaa niin ikään varsin kiintoisan tutkielman aiheen. Materiaalia on saatavissa mm. 2. ja 3. kohdassa mainituista lähteistä.

5) Ensimmäisten kansakouluntarkastajien aikaansaaminen oli monien vaikeuksien takana. Tarkastuslaitoksen esihistoria ja ensimmäiset tarkastajat tarjoavat myös tutkijalle kylliksi kiintoisaa aihetta ei ainoastaan kouluhallinnolliselta, vaan myös pedagogiselta kannalta.

6) Seurakunnallisten alkukoulujen, ns. pikku- ja kiertokoulujen, opettajien pätevyys ja laatu odottavat nekin tutkijaansa.

7) Samoin pitäjänkoulumestarien historia toisi paljon valaistusta vanhempiin kansanopetusoloihimme.

Edellisten lisäksi mainitsen vielä muutaman esimerkin laajoista tutkimustehtävistä, jotka maamme pedagogiikan historian kannalta olisivat varsin suuriarvoisia:

1) Suomalaisen aapisen historia on mieltä sykähdyttävä aihe. Tehtävän suorittaminen olisi tärkeä sekä yleiseltä kulttuurihistorialliselta ja kirjallisuudenhistorialliselta että pedagogiselta kannalta. Työ on kyllä aika vaivan takana, koska siinä ei voida rajoittua ainoastaan meidän kirjastoissamme säilytettyihin suomalaisiin aapisiin — mutta toisaalta se onnistuttuaan myös epäilemättä tuottaisi tyydytystä tutkijalleen.

2) Herbartilaisen koulukunnan pedagogiikka on Suomen koulun sisäiseen kehitykseen vaikuttanut enemmän kuin mikään muu pedagoginen virtaus. Se on täälläkin siirtänyt kou-

lun kasvatus- ja opetustyön tieteellisen ohjauksen alaiseksi. Sen vukosi aihe "Herbartilaisuuden vaikutus Suomen koulun pedagogiseen kehitykseen" olisi sängen arvokas tehtävä.

3) Työkouluaatteella on Suomessa pitkäaikainen historia takanaan, alkaen Uno Cygnæuksesta, joka meillä on tämän aatteen ensimmäinen tulkki. Hyvin mielenkiintoinen ja arvokas aihe sen vuoksi olisi "Työkouluaatteen synty ja kehitys Suomessa".

Nämä esimerkit suurista tehtävistä, jotka läheltä koskettelevat kansanopetusta, mutta joilla sen ulkopuolellakin on merkitystä, riittäkööt. Lisäksi pyydän vielä aivan luettelomaisesti esitellä eräitä kasvatushistoriamme henkilöahmoja, joiden elämäkerrat ja niiden yhteydessä heidän aatteensa ja vaikutuksensa odottavat kirjoittajia:

1) Olai Wallin, Jyväskylän seminaarin ensimmäinen pedagogiikan lehtori, ensimmäisen suomalaisen kasvatus- ja opetusopin kirjoittaja, ensimmäisen suomenkielisen pedagogisen aikakauslehden "Koti ja koulu" perustajia ja toimittajia, Erkkylän yksityisen kansakoulun (Hausjärvellä) opettaja ennen kansakouluasetuksen voimaantuloa, kansakouluntarkastaja ym.

2) Charlotta Lydecken, Jyväskylän seminaarin alkuaikojen monivuotinen johtajatar, kansakoulun naiskäsityön uranuurtaja ym.

3) Karl Gustaf Göös, Jyväskylän seminaarin ensimmäinen voimistelun lehtori. Erehdyttävästi hänestä on arvovaltaisessa julkaisussa mainittu, että hän oli vailla fakkivalmistusta, vaikka tosiasiallisesti hän oli saanut aikansa parhaan mahdollisen voimistelunopettajanvalmistuksen Dresdenin ja Tukholman voimisteluopistoissa. Hänen uraauurtava kirjallinenkin toimitansa ansaitsee huomiota.

4) Erik August Hagfors, Jyväskylän seminaarin ensimmäinen musiikin lehtori sekä säveltäjä.

5) Axel Törnudd, tunnettu musiikkipedagogi, säveltäjä,

sytyttävä laulunopettaja ja ensimmäinen laulunopetuksen tarkastaja kouluhallituksessa.

6) **J a a k o L ä n k e l ä**, Jyväskylän seminaarin ensimmäinen äidinkielen lehtori, kansakoulun äidinkielen opetuksen edistäjä lukukirjojensa avulla, Helsingin yksityisen suomalaisen kansakoulun opettaja ennen kansakouluasetuksen julkaisemista ym.

7) **M i k a e l N y b e r g**, Sortavalan seminaarin musiikin lehtori sekä tunnettu säveltäjä.

8) **A u g u s t a B e r g m a n**, Sortavalan seminaarin ensimmäinen johtajatar, suomentaja ym.

Luetteloa voidaan vielä hyvin pitkälti jatkaa, mutta tyydyn vain mainitsemaan nämä nimet esimerkkeinä. Lisäksi biografoita ansaitsevat monet kansakoulunopettajat, kansakoulun tarkastajat ja kouluhallituksen jäsenet, sellaiset, jotka tavallisen virkatyönsä lisäksi ovat huomattavasti vaikuttaneet kansanopetuksemme kehitykseen.

Arv. Läsnaolijat! Samalla kun pyydän laskea sydämilleenne edelläesittämiäni ajatuksia, kiinnitän vielä toiveeni siihenkin, että Seura saisi lisääntyvän jäsenmäärän muodossa sen toiminnalle elinvoimaa antavaa aatteellista tukea — sanon sitä aatteelliseksi siitä syystä, että jäsenmaksu on siksi vähäinen, että se nähdäkseni ei ole Seuraan liittymisen esteenä. Erityisesti kiinnitän toiveeni nuoreen kasvatushistorian harrastajien ja tutkijoiden polveen.

Avatessani tällaisiin ajatuksiin Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikokouksen pyydän Seuran puolesta lausua Teidät tervetulleiksi.